

ORTA ASYA YÜKSEKÖĞRETİM ALANININ OLUŞTURULMASI: BÖLGESEL ULUSLARARASI LAŞMA İÇİN BEKLENTİLER

18 Haziran 2021 tarihinde, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın eğitim bakanları tarafından Orta Asya bölgesinde birleşik bir yükseköğretim alanı - Türkistan Deklarasyonu oluşturulmasına yönelik bir anlaşma imzalandı. Orta Asya temsilcileri Orta Asya Yükseköğretim Alanı'nı (OAYÖA) kurarak, ortak eğitim programları ve ortak araştırma projeleri geliştirerek, öğrencilerin ve akademik personelin bölgesel hareketliliğini destekleyerek, eğitim belge ve prosedürlerinin tanınmasını temin ederek ve ayrıca bölgeden alan programlarına katılanlara özel hibeler sağlayarak yükseköğretim alanında iş birliğini geliştirmeyi hedeflemektedir. Bildirge, Bologna Süreci ilkelerine dayanmakta olup, Orta Asya Üniversiteleri İttifakı'nın oluşturulması da dâhil olmak üzere dört ana iş birliği alanına sahip bulunmaktadır; Yeterlilik Tanıma Kuruluşları Derneği; Orta Asya Eğitim Kalite Güvence Ağı ve Öğrenci İttifakı. Bu çalışmada yükseköğretim alanında bölgesel entegrasyonun yeniden canlandırılmasının arka planı, ayrıca mevcut iş birliği çerçevesi ve beklentiler ele alınacaktır. Çalışmada ayrıca Sovyet sonrası ortak yapısal miras, benzer sosyo-kültürel ve eğitimsel geçmiş, ikinci bir dil olarak Rusça'nın bölgede yaygın kullanımı, bölge içi eğitim entegrasyon süreçlerinin genişlemesini sağlayan potansiyeller olarak bahsedilecektir.

Orta Asya yüksek öğretim sistemi, eğitim süreçlerini Avrupa çerçevesine göre uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır. Tüm Orta Asya devletleri farklı ölçüde Bologna Süreci'ne entegre olmuş durumdadır. Kazakistan'ın, 2010 yılında Bologna Deklarasyonu'nu kabul etmesiyle bu alanda öncü bir pozisyonda bulunmakta olup, ayrıca Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın tam üyesi olmuştur. Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan, eğitim sistemlerini Bologna ilkelerine uygun olacak şekilde reforme ederken, Türkmenistan hareketlilik programları çerçevesinde iş birliği yapmaktadır. Türkmenistan hariç bölgedeki tüm ülkeler, Bologna Süreci kapsamında üç aşamalı lisans-yüksek lisans-doktora derece sistemine geçmiştir. Ortak derece sisteminin yanı sıra, Bologna Süreci, öğrencilerin transferine ve değişim programlarının sağlanmasına izin veren ortak bir derecelendirme sistemi - AKTS kredi puanlarını (Avrupa Kredi Transfer ve Biriktirme Sistemi) uygulamaktadır. Avrupa Birliği (AB) destekli hareketlilik programlarına katılabilmek için Orta Asya üniversiteleri, not sistemlerini AKTS kredi

puanları ile senkronize etmiştir. Bologna Süreci ayrıca, yükseköğretimde iç ve dış kalite güvencesi için ortak standartlar ve kılavuzlar oluşturan Avrupa Yükseköğretim Alanı'nda (ESG) kalite güvencesi için Avrupa standartları ve yönergelerine uyumu da içermektedir. Orta Asya Yükseköğretim Kurumları (YK), Avrupa kalite güvencesinin uygulanması üzerinde çalışmakta ve programlarını Avrupa akreditasyon kurumları tarafından çeşitli derecelerde akredite etmektedir. Kurumsal ve program akreditasyonları, hareketlilik fırsatlarını genişletmenin yanı sıra Avrupa üniversiteleri tarafından tanınmayı sağlamaktadır. Genel olarak, Bologna ilkelerinin yerine getirilmesi, eğitimin uluslararasılaşmasında temel bir mekanizma iken, bölgesel düzeyde, Avrupa prosedürlerine benzer şekilde bölge içi uluslararasılaşmanın gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır.

Orta Asya YK'leri, uluslararası tanınmaya ve uluslararası üniversite sıralamasına katılımını aktif hale getirmektedir. En popüler olan sıralamalar arasında, gelişmekte olan Avrupa ve Orta Asya Bölgesi'nin en iyi üniversitelerinin sıralandığı QS EECA Üniversite sıralaması yer almaktadır. Kazakistan, toplam 27 üniversite tarafından temsil edilen 2021 sıralamasında, başarılı uluslararasılaşma sonuçları ortaya koyarak, Al Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi 19. sırada yer alarak en iyi dereceyi elde etmiştir. Özbekistan sıralamada dört üniversite tarafından temsil edilirken, Kırgızistan, sıralamada iki üniversiteye ve Tacikistan bir üniversiteye sahiptir. 2022 QS World University Sıralaması'nda Kazakistan, dünyadaki en iyi üniversiteler içinde on dört üniversiteye sahiptir. Benzer şekilde, 2021 Times Yükseköğretim Dünya Üniversite Sıralaması'nda, Kazakistan'ın üç üniversitesi bulunmaktadır. Orta Asya üniversitelerinin uluslararası sıralamalara, on yıldan daha fazla süre katıldığı dikkate alındığında, dünya eğitim topluluğuna entegre olma isteklerinin ve eğitim süreçlerinin uluslararasılaşması için önemli derecede istekli oldukları görülmektedir. Bölgesel uluslararasılaşma süreçleri için, sıralamalar aynı zamanda bölgesel muadillerinden uluslararası tanınırlığın nasıl elde edileceğini öğrenmek ve bölge hakkında farkındalığı artırmak için iyi bir teşvikler.

Yakın coğrafyada eğitime olan ilgi, Orta Asya bölgesindeki öğrenciler arasında da oldukça fazladır. Halihazırda bölgede ortaklıkları bulunan üniversiteler arasında

birkaç sömestr öğrenci değişimi uygulamaları da popüler seçenekler arasında yer almaktadır. Örneğin, Kazakistan'daki üniversitelerde, değişim öğrencilerinin bir sömestr için geldikleri üniversitelere sonrasında birkaç kez tekrar başvuru yaptığı pek çok örnek bulunmaktadır. Bunun ana nedenleri arasında öğrencilerin eğitimlerine kendi üniversiteleri yerine konuk oldukları üniversitede devam etme isteği gösterilebilir. Bununla birlikte, bölge içi değişim fırsatlarını tam anlamıyla kullanılabilmesi için yetkililerin hareketlilik mekanizmalarını teşvik etmesi gerekmektedir. Çünkü beş ülkenin de Avrupa Erasmus+ hareketlilik programlarına katılmasına rağmen, hepsi bölgesel ortaklarının hareketlilik mekanizmalarını tanımamaktadır. Bu bağlamda, bölgesel ortaklar arasında alınan ders kredilerinin ve diplomaların tanınması da dahil olmak üzere tanıma prosedürlerinin basitleştirilmesi kritik öneme sahiptir.

Ayrıca Orta Asya üniversiteleri, Sovyet eğitim ve bilim mirasını içeren ortak bir tarihi paylaşmaktadır. 1970'lerin ortalarında Kazakistan ve Özbekistan'ın nüfusa göre en yüksek araştırmacı oranına sahip beş Sovyet cumhuriyeti arasında yer aldığı bölgesel ortakların araştırma potansiyelini canlandırmak faydalı olacaktır. Halen Sovyet yapısal ve metodolojik temelini kullanmaya devam eden Bilimler Akademisi'ne bağlı kurumlar, temel araştırma miraslarını canlandırmak için büyük bir potansiyele sahiptir. Bu tür araştırma enstitülerinin, özellikle son yıllarda nicel araştırma göstergeleri ve uluslararası tanınırlık arayışında büyük ölçüde ihmal edilen temel bilimlerdeki bilimsel entegrasyonu derinleştirilmesi önemli konulardan birisidir.

Mevcut bölgesel ortaklık ağları ve benzer gelişim yörüngeleri, Orta Asya akademik topluluğunun yeni kurulan OAYÖA platformunda güçlerini birleştirmesine olanak tanımaktadır. Orta Asya YK'leri, bölgesel eğitim entegrasyonlarını genişletmek için muazzam fırsatlara sahiptir. Bununla birlikte, kapsamlı araştırma etkileşimi için, insan sermayesini, gelişmiş araştırma altyapısını ve geniş hareketlilik fırsatlarını teşvik eden yeterli finansal desteğe sahip ortak araştırma projelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin, Marie Skłodowska-Curie gibi, bölgesel ortaklar arasında araştırma işbirliğini geliştirmeye ve bundan yeni bilgiler elde etmeyi sağlayan ortak bir araştırma programı oluşturulması oldukça önemlidir.

Politika, Dış İlişkiler ve Güvenlik

- Özbekistan'da cumhurbaşkanlığı seçim kampanya süreci Temmuz 2021 itibarıyla başladı. Ana aday cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev dışında diğer partilerin başkanları da kendi adaylarını belirlemiş durumdadır. Ulusal Uyanış Demokratik Partisi, Adolat SDP, Halkların Demokratik Partisi ve Ekolojik Partisi'nin genel başkanlarının sonbahar seçimlerinde aday olması beklenmektedir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri 24 Ekim 2021'de düzenlenecektir (Kun.uz, 23.07.2021).
- Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Comart Tokayev, Rus mevkidaşı Vladimir Putin ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Görüşmelerinin ana konusunu, Orta Asya'da istikrar ve güvenliği etkileyen Afganistan'daki durum oluşturdu. Taraflar, tüm bölgenin başarılı bir şekilde sosyo-ekonomik kalkınmasını sağlamak için koordineli çabalar yürütme konusunda anlaşılabilir. Rusya Devlet Başkanı, Kasım Comart Tokayev'i, Eylül ayında Vladivostok'taki Doğu Ekonomik Forumu'nun çalışmalarına katılmaya davet etti (Kazinform, 24.07.2021).
- Afganistan'daki 15 ülkenin diplomatik misyonları ve NATO üye devletlerinin temsilcileri ortak bir bildiri yayınlarak, Taliban'ı devam eden saldırılarını acilen sona erdirmeye davet ettiler. Açıklamada, ülke genelinde hedefli cinayetler, altyapının tahrip edilmesi, insan hakları ihlalleri ve Taliban'ın kontrolleri altındaki bölgelerdeki diğer yasadışı ve insanlık dışı eylemleri kınandı. Ülkeler, Afganistan'da barışa olan bağlılıklarını dünyaya göstermek için Taliban'ı yaklaşan bayram tatilinde ateşkes ilan etmeye çağırıldılar (Today.kg, 19.07.2021).
- Moldova Devlet Başkanı Maia Sandu, Gürcistan Cumhurbaşkanı Salome Zourabichvili ve Ukrayna Devlet Başkanı Volodymyr Zelensky, Batum'da ortak bir bildiriye imza attı. Belge, Doğu Ortaklığı Programı çerçevesinde Avrupa entegrasyonu yolundaki üç ülkenin hedeflerini özetlemektedir. Adı geçen ülkeler, belgeyi imzalayarak demokratik reformları sürdürme ve bu hedeflerin uygulanmasında birbirlerini destekleme taahhüdlerini yinelediler. Toplantıya Avrupa Konseyi Başkanı Charles Michel da katıldı (Interfax, 20.07.2021).
- Kazakistan Dışişleri Bakanı Muhtar Tleuberdi Azerbaycan'ı ziyaret ederek burada Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Başbakan Ali Asadov ve Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov ile çeşitli temaslarda bulundu. İkili görüşmelerde taraflar, çeşitli alanlardaki ikili işbirliğini daha da güçlendirme gereği üzerinde anlaşıldı. İki ülkenin dışişleri bakanları, Hazar sorunları ve Birleşmiş Milletler, Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı, Bağimsız Devletler Topluluğu (BDT), Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı, Türk Konseyi ve diğer çok taraflı kuruluşlar içindeki etkileşim dahil olmak üzere ikili işbirliği ile bölgesel ve uluslararası gündeme ilişkin çeşitli konularda koordinasyon içinde çalışacaklarını açıkladılar (Avestanews.kz, 22.07.2021).
- Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İranli mevkidaşı Hassan Ruhani ile bir telefon görüşmesi yaptı. Liderler, Müslümanların Kurban Bayramı'nı kutlayarak ikili ilişkiler ve bölgesel gelişmeleri ele aldı. İki lider, Türkiye ve İran'ın Tahran'daki yeni yönetimle üst düzey işbirliği ve yakın diyalogu sürdürmeye devam edeceklerini dile getirdiler. Cumhurbaşkanı Ruhani'nin halefi İbrahim Reisi, 3 Ağustos 2021'de görevi, Ruhani'den devralacak (Hurriyetdailynews.com, 22.07.2021).

Ekonomi, Finans ve Enerji

- Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Azerbaycan gibi komşu ülkelere 35 dizel lokomotif ihraç etti. Ayrıca ülke, ihracatını Özbekistan ve Moğolistan pazarlarına da genişletmeyi planlamaktadır. Lokomotif tesisi, yan sanayi için yolcu ve yük lokomotifleri ve bileşenleri üretmektedir. Tesisin yıllık kapasitesi yaklaşık 100 dizel lokomotif olup, işletmede 600'den fazla işçi çalışmaktadır (Qazaq TV, 23.07.2021).
- Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, hükümete ülkenin çeşitli bölgelerindeki eski pompa istasyonlarını modernize edilmesi için 146 milyon avruluk dış kredi sağlama talimatı verdi. Verilere göre, ülke genelindeki 1.687 pompa istasyonundan 299'u eskimiş durumdadır. Tüm istasyonların modernizasyonu için ise en az 700 milyon avro gerektiği tahmin edilmektedir. Su tasarrufu sağlayan teknolojilerin tanıtılması, Özbekistan'ın su tüketimini %40 oranında azaltarak 20 bin hektarlık ek arazi kullanımına olanak sağlayacaktır (UzRapor, 21.07.2021).
- Rusya'dan gelen işçi dövizleri düşmeye devam etmekte olup Rusya Merkez Bankası'nın açıklamasına göre, 2021'in ilk çeyreğinde Rusya'dan BDT ülkelerine yapılan havale hacmi ortalama %13 oranında azaldı. İşçi dövizlerinde olumlu dinamikler sergileyen tek ülke Özbekistan olmuştur. Özellikle Özbekistan'a yapılan işçi dövizleri havaleleri %12.4 artış göstermiş olup rapor edilen dönemde, Özbek vatandaşları ülkelere Rusya'dan 680 milyon dolar göndermiştir. Moldova ve Tacikistan'a yapılan havalelerde ise sırasıyla %50.6 ve %37.3 düşüş yaşanmıştır (Kun.uz, 22.07.2021).
- Avrasya Ekonomik Birliği ve İran, kalıcı bir serbest ticaret bölgesi oluşturmayı planlamaktadır. Birlik temsilcileri geçtiğimiz günlerde, Ekim 2019'dan bu yana yürürlükte olan geçici anlaşmanın yerini alacak olan gelecekteki anlaşmanın ayrıntılarını görüşmek üzere İran'ı ziyaret etti. Toplantıda taraflar, önümüzdeki müzakereler için taslak teknik şartnamelerini değerlendirdi. Özellikle, emtia seçiminin genişletilmesi, sektörel işbirliğinin desteklenmesi ve devlet ihale prosedürlerinin şeffaflaştırılması konuları ele alındı (BelTA, 21.07.2021).
- Beyaz Rusya'nın Çin Büyükelçisi Yuri Senko açıklamasında, Beyaz Rusya ile Çin arasındaki ikili ticaretin bu yıl artacağını ifade etti. Senko, Çin'in Beyaz Rusya'nın ihracat açısından en büyük ikinci ortağı haline geldiğini de bildirdi. 2021'in ilk altı ayında Beyaz Rusya'nın Çin'e ihracatı 450 milyon dolara ulaştı. İki ülke arasındaki toplam ticaret hacmi %9.4 artarak 777 milyon dolara çıktı. Senko, Beyaz Rusya ürünlerinin Çin pazarında popüler olduğunu belirtti (BelTA, 20.07.2021).
- Azerbaycan Enerji Bakanı Parviz Şahbazov, Türkiye Büyükelçisi Cahit Bağcı ile görüşti. Taraflar, Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Güney Gaz Koridoru ve TANAP gibi küresel enerji projeleri de dahil olmak üzere yenilenebilir ve geleneksel enerji alanlarında işbirliği olanaklarını görüştüler. 2021'in ilk yarısında Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ticaret cirosu 2.2 milyar doları bulurken, 2020'de 4.1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. İki ülke karşılıklı olarak ticaret cirosunu 2023'te 15 milyar dolara çıkarmayı planlamaktadır (AzerNews, 24.07.2021).

Toplum ve Kültür

- Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ve Moğolistan Hükümeti, Ulan Batur COVID-19 Acil Kriz Müdahale Programı için 883 milyon yen (8 milyon dolar) hibe yardımı sağlama konusunda bir hibe anlaşması imzaladı. Program, Moğolistan'da COVID-19'a karşı aşılama oranını artırmak için verimli ve güvenli bir aşılama sistemi oluşturmayı amaçlamaktadır. Programın gerçekleştirilmesi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin üçüncüsünün gerçekleştirilmesine katkıda bulunacaktır (Centralasia.media, 21.07.2021).
- Tacikistan, insani yardım olarak Azerbaycan'dan 40 bin doz AstraZeneca aşısı aldı. Aşı transferi için Duşanbe uluslararası havaalanında düzenlenen törene Azerbaycan'ın Tacikistan Büyükelçiliği ve Tacikistan Sağlık Bakanlığı temsilcileri katıldı. Azerbaycan'dan Tacikistan'a aşı bağışı, iki kardeş ülke arasındaki yakın ilişkilere tanıklık eden iki devlet arasındaki karşılıklı yarar sağlayan işbirliğinin bir devamıdır (Cis.minsk.by, 23.07.2021).
- Tacikistan Hükümeti'ne bağlı Acil Durumlar Komitesi başkan yardımcısı Albay Emmali İbrohimzoda, Tacikistan'ın sığınma arayan yaklaşık 100.000 Afgan'ı kabul edebileceğini belirtti. 1.574 Afgan mülteci Temmuz 2021'de Tacikistan'a sığındı ve onlara tıbbi yardım, çadır, yatak takımı, mutfak gereçleri ve günde üç kez sıcak yemek sağlandığı ifade edildi. Albay İbrohimzoda, Tacikistan'ın gerektiğinde Afganistan'dan daha fazla mülteci kabul edebileceğini de bildirdi (ASIA-Plus, 23.07.2021).
- BM Çocuklara Yardım Fonu Kırgızistan temsilcisi Christine Jaulmes, Kırgızistan Çocuk Hakları Ombudsmanı Zhyparisa Rysbekova ile görüşti. Taraflar, Kırgızistan'daki çocukların hak ve meşru menfaatlerinin korunmasında işbirliği konularını ele aldılar. Zhyparisa Rysbekova ve Christine Jaulmes, BM Çocuklara Yardım Fonu tarafından geliştirilen 2023-2027 için taslak ülke programı hazırlama konusunda anlaşıldı. Programın uygulanmasının çocuk yoksulluğunun azaltılmasını, çocukların sosyal korumaya erişimini, çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasını ve temel eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini sağlaması beklenmektedir (Kabar, 23.07.2021).
- Azerbaycan Kültür Bakanı Anar Kerimov, Türkiye'yi ziyaret ederek mevkidaşı Mehmet Nuri Ersoy ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanı Serkan Kayalar başkanlığındaki heyet ile temaslarda bulundu. Taraflar, kardeş iki ülke arasında kültürel işbirliğinin önemini vurguladılar. İkili kültürel işbirliğini daha da genişletmenin olası yollarını görüşen bakanlar, kültürel miras alanında deneyim alışverişi konusunda da anlaşıldı (Azernews, 20.07.2021).
- Kazakistan'ın Türkiye Büyükelçiliği ve Türkiye Bisiklet Federasyonu Ankara'da bisiklet turu düzenledi. Ümitköy bölgesinden başlayan bisiklet turu, Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün bulunduğu Anıtkabir'e kadar sürdü. Tur sonunda sporcular Atatürk'ün anısını onurlandırarak Anıtkabir'i ziyaret ettiler. Bisiklet yarışına Kazakistan'ın Türkiye Büyükelçisi Abzal Saparbekuly, Türk atlet Ahmet Hüdayet Akyürek ve Kazak atlet Damir Kusheev'in de aralarında bulunduğu 50 kişi katıldı (Kazinform, 21.07.2021).